



# Najuspešnejši teden v boju za domovino

Pred štirinajstimi dnevi je prihrumelo več štajerskih komunističnih skupin na Dolenjsko na pomoč vedno bežečim komunistom, ki nimajo miru, odkar so bile ustanovljene udarne domobranske skupine. Ob istem času je prišla iz Bele Krajine je tudi neka druga brigada, ki je bila tam doli na počitku zaradi velike utrujenosti tolovajev ob zadnjem velikem porazu na Bloški planoti. Preden je ta brigada odšla iz Bele Krajine, je imel brigadni komisar nagovor na tolovaje. Hrabril je komuniste, da gredo zdaj na zadnje delo, da namreč uničijo vse domobranske postojanke na Dolenjskem. Zadnje besede pri spodbujanju tolovajev pa je hotel imeti komunistični »general-majors Rozman, ki je v soboto pred začetkom velikih borb osebno delil nekaterim komunistom tolovajskega odlikovanja. Štajerski komunisti so ljudem govorili, da so prišli k njim zato, da bi uničili domobrance, česar dolenjski tolovaji niso zmogli.

## Domobranci so v pravem času zajezili rdeči val

Domobranci so za komunistične namene pravočasno zvedeli. V začetku prejšnjega tedna so odšli dolenjske bojne skupine proti štajerski meji, da bi pravočasno zajezile rdečo nevarnost. V okolici Čatežu se je vnela huda bitka, ki je trajala dva dni. Komunisti štajerskih brigad, nenavajeni boja z domobranci, so v začetku mislili, da se je z domobranci lahko borili. Večkrat so hoteli celo sami napasti prodirajoče domobrance, toda kmalu so tudi oni okusili, da se je z domobranci v resnici težko boriti. V težkih borbah so pustili komunisti na bojišču okrog 170 mrtvih, med njimi tudi svojega komandanta, ki je nosil čin kaplana.

## Borbe ob glavni dolenjski cesti

Komunistične brigade so vedele, da hodijo domobranci v Novo mesto po svojo zimsko obleko. Zato so pripravili vzdolž ceste močne zasede, ki so imele namen popolnoma uničiti domobransko četo, ki je bila tisto jutro namenjena v Novo mesto. Domobranci so se morali vsi pot boriti. Na sredi poti so se srečali s četo, ki se je vračala s počitka in na prav istem mestu so obkolili večjo skupino tolovajev, ki se je skrila na pokopališču. Domobranci so jih izskrilališ preganili, 23 komunistov pa je obležalo mrtvih. Ni niso pomagale komunistične zasede, domobranci so jih kar po vrsti preganili in našli 62 padlih komunistov.

## Vsa Dolenjska v boju

Pri zgoraj omenjenih akcijah je bilo ugotovljeno, da se je na trikotnem prostoru sredi dolenjskih gričev zbrala večja tolovajska sila, ki je šla štiri brigade. Domobranci so izvedli takoj obširno akcijo, ki je prinesla proti komunističnim tolparam doslej največji uspeh. Domobranci so iz vseh delov Dolenjske prodirali proti dolini ob Krki. V to akcijo so prišli tudi borci iz notranjske skupine. Zbrane bojne skupine so prodirale v eklenjeni bojni črti v smeri proti Suhi Krajini. Komunistične brigade so se dobro zavarovale s številnimi zasedami. Toda vsa previdnost jim ni nič pomagala, domobranci so v silnem zaletu takoj uničili vsako zasedo. Ves teden so se vršile borbe, tolovajske skupine so morale bežati s hriba v hrib, toda izhoda iz domobranskega strelnega ognja niso nikjer mogli najti. Boji so se vršili podnevi in ponoči, domobranci so vedno bolj zoževali krog. Proti koncu tedna se je krog tako zožil, da so domobranci imeli neposredno zvezo z vsemi svojimi skupinami. Uspehu domobrancev so veliko pomagali nemški tovariši s topništvom in tanki, s katerimi so preganili tolovaje iz vseh utrjenih položajev, katere so sklenili braniti.

Z južne strani so proti komunističnim položajem prodirali domobranci iz vseh

večjih dolenjskih postojank. V lepo urejeni strelni črti so napravili bliskovit naskok in v eno uro trajajoči borbi poglani tolovaje v beg. Komunisti so se zatekli v bližnjo dolino, a domobranci so jih takoj zopet obkolili. Mnogo komunistov je padlo, a ostali, katerim se je posrečilo zbežati v gozd, so tekali sem ter tja po gozdu brez pravega vodstva. V večernih urah se je borba končala. Ponoči pa so se utrjeni domobranski položajem bližali nekateri komunistični prostovoljci, ki so jih njih komandanti napojili in pijane nagnali proti domobranskim položajem. Kakor hitro pa so se oglasile domobranske strojnice so se pijani tolovaji v paničnem begu umaknili in pustili 12 tovarišev mrtvih. Ko so dolenjski domobranci dobili zvezo s prodirajočo bojno skupino, so s tem svoje akcije zaključili. Na koncu boja pa so se zvedeli, da so se komunistični poveljniki zbrali na posvetovanju, kako bi zamašili vrzeli velikih izgub. Ko so naslednji dan dolenjski domobranci odbijali proti svojim postojankam, so se močne komunistične skupine hotele nad njimi maščevati. Komunisti so poslali v boj tudi izbrani bataljon. Domobranci pa so se pravočasno po ujetem štabnem kurirju zvedeli za vse nakane na novo postavljenega komandanta komunističnih tolpar. Nekaj nad pol ure je trajala ogorčena bitka. Tudi tem komunističnim izbrancem ni uspelo premagati vračajočih se domobrancev. Komunističen napad se je končno sprevrgel v nov poraz, ko so jih domobranci z energičnim protinapadom preganili v beg.

V celotni akciji domobrancev iz dolenjskih postojank je bilo pobitih skupaj 143 naštetih komunistov, 21 pa je bilo ujetih. Ljudje so domobrancem tožili, da so jim komunisti pobrali prevozno živino, da so mogli vse svoje ranjence pravočasno umakniti.

## Z velikim junaštvom so domobranci rešili slovensko domačijo

Težke so bile te borbe zadnjega tedna. Zlasti v začetnih dnevih bitke, ko so se nove komunistične brigade na vsak način hotele približati slovenskim vsem,

ki jih varujejo domobranec. Z velikim junaštvom so domobranec že prve dni preganili komunistične skupine globoko v poraščene dolenjske griče. Zaradi velikega junaštva slovenskih vojakov komunisti niso mogli niti ene slovenske vasi oropati ali požgati. Ko so se boji končali, so komunistične brigade našle edini izhod po poti, po kateri so prišle.

## Hvaležnost slovenskih vasi

Z veliko hvaležnostjo so Dolenjci pozdravili prodirajoče domobrance, ki niso pustili komunistom izropati nobene vasi. Dolenjska dekleta in žene so z veliko poštrevnostjo nosile vode žejnim domobrancem, pomagale ranjenim junakom in spodbujale prodirajoče sinove. Nekateri slovenski domobranec so žrtvovali celo svoje kri, da so njih matere in sestre moge doma v redu opravljati svoje delo.

## Velike komunistične izgube

V ves teden trajajočih bojih je padlo: pri Čatežu in Zaplazu 170 mrtvih; ob glavni dolenjski cesti 62 mrtvih, v ostalih akcijah pa Suhi Krajini in okolici 490 mrtvih.

Vseh skupaj je torej padlo 722 komunistov, 37 pa jih je bilo ujetih. Domobranec so zaplenili veliko navadnega in avtomatičnega orožja.

Ta številka 722 pa še ni dokončna. Toliko jih je obležalo in so jih nemake in domobranske enote našle. K temu pa je treba še dodati številne utopljence v Krki, ki so jih domobranec preganili z levega na desni breg, število tistih mrtvih, ki so jih tolovaji odnesli s seboj in število ranjenih. Samo en lep primer: sodelujoča komunistična »brigada« je prišla z 800 možmi, odšla pa z okoli 200 možmi. Padli so: 3 komandanti brigad in 4 komandanti bataljonov, tudi komandant in politkomisar neke italijanske brigade. Zopet lep dokaz »lovarskega« sodelovanja naših ofarjev z badoljci. Zaradi pomirjenja živcev je komunistična agitacija poročala o »ogromnih« domobranskih »izgubah«. Resnici na ljubo pa povemo: imamo 8 mrtvih, 35 ranjenih. Pametnim glavam ljubljanskim pa prepričamo, da primerjajo izgube.

## Goriško pismo

Okrog rdeč OF na Primorskem je vse utihnilo. Še v začetku meseca so napovedovali čudovite stvari, junaški podvigi in pohodi, danes je vse zamrlo, o čudodelni OF, ki je prišla odrešiti in osvoboditi primorske Slovence, nihče več ne govori. Sramujejo se širokoustni ofarji, še bolj nevrščeno je pa njihovim javnim in tajnim podpihovalcem. »Slovenec« je že poročal, kako je bilo 10. oktobra. Gorica je čakala, pa ni nič dočkala. Naznanjeno je bilo, da bo v proslavo obletnice velike »osvoboditve«, ki smo jo doživeli lansko leto v septembru, Gorica doživela proslave, kot jih še ne pomni. »Osvoboditev« bo dokončno izvedena in mesto bo zavalovilo v radosti in veselju. Pa ni bilo nič. Pač! 10. oktobra zjutraj se je Gorica postavila v udarni protikomunistični opreml. Veliki plakati in učinkoviti lepaki so glasno in močno govorili v krepki slovenski besedi: komunizem prinaša gorje, umore in požige; kričavi apostoli »narodne osvoboditve« so zločinski klikarji rdečih internacional. Odjek korajžnega koraka slovenskih fantov je bil ugoden in je ožarje dobro razčistil. Stoletnico smrti našega Gregorčiča, ki je naš ljubljenc zaradi svoje iskrenosti in brezkompromisne odločnosti, so hoteli nekaterimiki izrabiti: prikrili naj bi z njo svojo pregrešno ljubezen, ki jo goje do anacionalnega komunizma in malo pojunačili s svojo narodno zavednostjo. Ko so pa ti oprezniki in njihovi radikalni besedniki videli razburjenje, so se umaknili.

Podrobnosti o pevskih pripravah v Gorici ne bomo navajali, ker je zaradi njih že v prizadetih krogih samih dokaj nevolje. Omejiti se bomo na storilo, ki se je v času predpriprav pripetilo na »osvobodjenem« ozemlju. K neki zavedni slovenski ženi, ki je izvežbana pevovodkinja, je prišla odlična tolovajska zastopnica s prošnjo, da bi jim pomagala pri pevskih vajah za proslavo obletnice in Gregorčičeve stoletnice. »Pripraviti bi šbilo treba vse žanrove na deželi, da bi znalo peti razne himne. Himne se bodo peče po ritmu že znanih naših pesmi kot »Hej Slovani...« »Naprej zastava slave« besedišč bo pa Tilovo. Razen žensk bi bilo treba v petju izvežbati tudi šolsko mladino. Posobne vaje bi bile potrebne za narodne noše. Obleko bomo napravile kar same iz blaga, ki ga dobimo pri padalcih. V narodnih nošah bo nastopilo več stotin deklet in žen; zastopane bodo narodne noše vseh naših krajev, poleg primorskih narodnih noš bodo tudi hranjske in koroške.« Tako je vneto komunistka razlagala velikopotezne načrte. Naša pevovodkinja je je le s težavo preprečila, da ona taki odlični nalogi ni kos in da kot družinska gospodinja nima časa.

Navedli smo gornji razgovor v dokaz, kako so bile v zamislih in načrtih velike slovesnosti, ki so jih hoteli prirediti komunisti in njihovi hlapci in hlapčiči v proslavo svojih uspehov in zmag. Svečanosti in nastopov pa ni bilo. Ni bilo ničesar na »osvobodjenem« ozemlju, če manj pa v Gorici, kjer naj bi rdeča OF svojim prijateljem, dobrotnikom in zaveznikom pomagala do ugleda, veljave in obiska. Nikjer ni bilo ničesar, ker je rdeča OF povsod v razsulu in sta njena slava in moč v zatonu.

OF je prišla v deželo z veliko svetlo obljubo, da bo nas rešila in osvobodila. Potuhnjeno in zločinsko pa je hotela deželo vdnjati surovemu komunizmu. Zato se je zongavila z laškimi komunisti in je vso deželo preplavila z njimi. Namesto »osvoboditve« imamo sedaj jarem protinardne internacional. Ljudem so se začele odpirati oči. Počasi, pa vendar še ne prepozno spoznavajo kakšno strahovito bodočnost si kujajo. Črni vrh jim je v grozeče svarilo. Razpad primorske rdeče ofarje je zato v polnem teku. Razkroj, ki so ga tolovaji pripravljali zavednim strazarskim borcem, je zajel njihove vrste in jih neusmiljeno razjedla.

To neizdržljivo nazadovanje prikriva na deželi teror, v mestu in drugih podeželskih središčih pa samoljubna napihnjenost raznih ofarskih in drugih veličin. V srečo se sramujejo, zaradi ošabnosti pa nočejo priznati, da so na krivi poti, da se igrajo z našo narodno bodočnostjo. Hudega moralnega mačka imajo pa oboji: rdeči tovariši in njihovi nezačetni zaplečniki. Zato je okrog njih mir, zloboken, dušeč mir, ki ga že pronica duh po gnolbi.

V taboru zavednih naših ljudi pa veselo delo in zdravo življenje. Številne ljudske šole so prišle z rednim poukom. Tudi Gorica v tem pogledu ne bo zaostala in bo te dni odprla novo šolsko leto par stotinam slovenskih otrok. V kratkem bod dokončane tudi priprave za slovensko gimnazijo. Tudi na drugih podeželskih so že zavele sveže sape. Politična oblast je dovolila slovenekemu jeziku dostop v urade, kjer se sprejemajo in tudi rešujejo vloge v domačem slovenskem jeziku in tako našemu človeku ni treba več iskati tolažbe. Socialna pomoč se razgibano kipi in po svojih skromnih sredstvih podpira begunce, izgnance, reveže in žrtve. Na občinskih uradih in vsepovsod v javnosti zavzema naša materinščina zopet ono mesto, ki ji kot je-

## Za zagotovitev preskrbe z lesom

Vse zaloge lesa morajo biti prvenstveno na razpolago potrebam skupnega vevanja. Na podlagi danega mi pooblastila torej odredjam:

Člen 1. Da bi se zagotovila priskrba lesa za kritje vojnovanih potreb, se smejo predpisati določene sečnje tako imenovane poseke.

Po upravnih poti se določi, kateri uradi bodo poseke predpisovali.

Člen 2. Pravni posli o: hlodih in drogih, rezanem lesu in furnirskem lesu, lesu za celulozo, jamskem lesu, tesanem lesu, drvih se smejo le tedaj opravljati, če preda kupec lesa ob sklepu pogodbe sogodbeniku nakupnico ali nakupno dovolilnico za ustrezne količine in vrste.

Po upravnih poti se določi urad, ki bo smel izdajati nakupnice in nakupne dovolilnice.

Člen 3. Za odpravljanje lesa z operacijskega ozemlja »Jadransko primorje« je poleg tega potrebno moje dovoljenje za izvoz.

Člen 4. Hkrati z izdajo nakupnic ali pa pozneje se smejo prodajalci ali kupcu gozdarskih proizvodov določiti pogoji.

Člen 5. Za izvrševanje te navedbe potrebne odredbe se izdajo po upravnih poti.

Člen 6. Ob kršitvah te navedbe se uporablja člen 6. navedbe o zajetu gošpodarstva za vojne namene z dne 27. avgusta 1944.

Objavljeno v uradnem listu Verordnungs- und Amtsblatt des Obersten Kommissars in der Operationszone »Adriatisches Küstenland«, Trst, kot 17. z dne 26. septembra 1944.

## Omejitev menjave službenega mesta

Za ureditev rednega zaposlovanja je vrhovni komisar za operacijsko ozemlje »Jadransko primorje« odredil sledeče:

Člen 1. Zasebni in javni obrati kakor tudi uprave katere koli vrste smejo sprejeti delavce, nameščence, vajence in praktikante nemškega državljanstva le tedaj, če imajo redne poslovne (delavske) knjižice (zakon z dne 10. januarja 1935, št. 112) in če je delovni urad sprejemu Pritrditev ni potrebna za sprejem v kmetijske in rudarske obrate. Izjema glede rudarskih obratov pa ne velja za sprejem delovnih moči, ki so bile nazadnje zaposlene v kmetijstvu.

Člen 2. Delodajalci, delavci, nameščenci, vajenci in praktikanti smejo opovedati delovno razmerje (učno pogodbo) šele tedaj, če je delovni urad njeg

# »Kajn, Kajn, kje je tvoj brat Abel?«

Napisano v spomin novomeškim žrtvam, ki so jih komunisti v noči od 15. na 16. oktober lani vlekli iz Breitenaua v Birčno vas in kasneje postrelili

Breitenau, kraj neurečnega imena! Javnost, tiho se liže ob vnožu gradu temenica. Tam izza Lukenjske graščine se tiho pripravlja sava in sedla na lino ovonika ter začela pošastno skovikati: »Danes smrti, bogve komu...«

Globoko v grajski kleti pa se je v tem času glasila lekrena molitev: »Ki je za nas težki križ neseš. Kdo naj bi bil danes v teh ječah, kamor so pred stoletji zapirali razbojnike? Kdo drugi kot pošten slovenski možje in žene, ki so morali zapustiti svoje in dom zaradi divjega brezbožnega komunizma. Zakaj morajo ti naši najboljši trpeti v smradu, vlagi, na trdih, kamnitih tleh, na pol obleženi? Zakaj? — »Ki je za nas bil...« se zopet čuje iz zasoplih prsi lekrena prošnja, ki se izlize v pobožno molitev zaprtih nesrečnikov.

## Saj to ni ječa, ampak cerkev

Ko so se oči privadile temi, so opazile nekaj čudovitega: saj to ni klet, to ni ječa — to je cerkev — katakombi. Pogled, kako vzravnan kleži profesor Kek, blizu njega dr. Blatnik, duhovnik župnik Jeraša, Jerman, kurat Kraljič, potem pa Grilec, Čonc, Ratajeva, Verbič, Armeni, Červan, Pavlič, Jakše, Vrtačnik, Kolesar, dr. Arko, Mlakarjeva, Matohova, Sitar, Fabjanova, Kegljevič itd. — Vsi so kakor zamaknjeni, saj se pogovarjajo z Bogom in ga prosijo ne toliko milosti zase, kakor za svoje slovenske brate, ki so še vedno v temi, ki pijejo kri svoje krvi. Sredi molitve zarobljajo težki ključ, rezko zaškripljejo vrata na zarjavelih tečajih. Se donijo pod obokom nadomni zaključne besede molitve, ko zarovni surovi glas komandanta zaporov, komunisti Pelka: »Vstanite vsi, poberite svoje stvari in drug za drugim iz kleti, kakor vas bomo klicali.« Za trenutek se je možak oddaljil od vrat. Ta trenutek je izbral pokojni prof. Kek in pozval navzoče, da se pokleajo svojih grehov ter jih odvede v vesoljno odveto. Nemi, z grozo v obeh buljijo jetniki v slabo razsvetljena vrata in čakajo, kdaj bodo klicani. Vrti se ime za imenom, vrstijo se naši najboljši na dvorišču, kjer jih povežejo z žico in verigami na vrh lakor sužnje. Živčno napetost stopnjuje še rafali strojnici, ki od časa do časa zaregljajo v gluho noč.

## Kdor bo spregovoril, dobi strel

Odhod. — »Kam?« sprašujejo žrtve s plahimi pogledi ob svitu latern. Temno se sklone obrat siražarjev okrog nedolžnih žrtv in prične se — križev pot nedolžnih dolenskih žrtv na novo nepoznano postaja.

Iz daljave se čuje jek zvona. Na prečnem zvoniku je bila ura. Vse utihne in prisluhne. V temno noč odmevajo koraki žalostnega sprevoda vse do Bršljina, kjer se zopet začuje ukaz: »Stojte! Zopet klicanje po imenih. — »Naprej, drugi čakajte! In odpeljali so prvo skupino v neznanu smer... Čez pol ure je krenila tudi naša kolona za njimi. »Kaj je z onimi, kaj bo z nami,« je vrtalo v možganih. Rezek ukaz: »Ničče govoriti, kdor bo spregovoril, dobi strel!«

Megla, da je bilo videti pred seboj le korak, vendar so jetniki zaslišali, da so v mestu. Srca so jim vzdrhtela, ko so tiho korakali mimo hiš svojih domačih, prijateljev in znancev, mimo svojih stanovanj, kjer mirno spe najdražji. Trudna noč se je le počasi in leno umikala meglenemu jutru. Globoko sklonjenih glav se je pomikala skupina jetnikov skozi mesto, preko mostu, misli pa so jim vsovala tam pred mostom, na Trdinovi cesti, na Grmu, kjer so sladko sanjali otroci Sonca, Grilca, Pavliča in drugih...

In tako se je vrstila postaja za postajo križvega pota naših odličnih mož! Še dolgo se je vila pot, preden je skupina prišla na cilj — Ruperčevr in v Birčno vas. O Ruperčevr, da bi te nikoli ne bilo! Koliko trpljenja in krvi si videl v naslednjih dneh! To vedo le oni, ki so ga morali okusiti, ki so se morali žrtvovati za svoje brate, sestre, za svojo rodno grudo, za svojo vero in domovino.

Danes je minilo leto dni, ko je za mnoge prišla trinajsta postaja križvega pota v Birčni vasi, za mnoge pa celo štirinajsta v Padežu...

»Ki je za nas na križu umrl,« so molila dekleta, ko so čez nekaj dni iz birčenske šole odpeljali v temno gozdov prof. Keka, Pavliča, Grilca, Sonca, Verbiča, Armenija, dr. Arka, Golobova, Fabjančiča... Kratki rafali so se zaslišali nekje iz globine gozda in potem je bilo vse tiho...

Grobovi tulijo... Tam od gozda Rasno in Padeža pihlja jesenska sapica in prinaša zveste pozdrave naših padlih, ki še vedno leže v prepadu, kamor so jih pahnili komunistični brezbožniki. — Vam pa, zločinci, ki ste sodelovali pri teh umorih, naj bodo te uboge žrtve vedno pred očmi! In vam, Novomeščani, ki ste podpirali to zločinsko komunistično družbo, ki ste se z njo družili in z njo sodelovali, povemo: »Tudi za vas bo prišel dan sodbe. Odgovarjali boste za vse zločine, za vsogo nedolžno prelito kri. Noč za nočjo naj vam ti grobovi, ki še niso zasuti in blagoslovljeni, tulijo: Tudi vi ste sokrivi nedolžnih žrtv!...«

Te vrstice je prinesel domobranski list novomeške bojne skupine »Za blagor očetnjave« v spomin na usodni lani 15. oktober, ko so komunistični zločinci vlekli novomeške žrtve na zadnjo postajo — Birčno vas — ter jih tam dne 22. oktobra ponoči večino od njih pobili...

## 22. oktober 1943 — smrtni dan novomeških žrtv komunizma

Danes, ko gre po vsej oskrunjeni in z bratsko krvjo prepojeni slovenski zemlji pretresujoč klic božje Pravice: »Kajn, Kajn, kje je tvoj brat Abel?«, se dvigajo iz množičnih grobov in jam tisoči in tisoči glasnih točnikov z zavajajočimi ranami, s trnjevim venci mučenstva, in obtožujejo: »Tu smo, Maševalec, tu v Grčaricah, Mozlju, Jelendolu... tu, tam, vsepovsod... na tisoče nas je, ki smo sledili Tebi zaradi Tvoje besede in zgleda...« In tam pod skrivnostnimi Gorjanci se razmaknejo vrhovi temnega Padeža, iz globokega prepada se začujejo tožbe pomorjenih Novomeščanov:

»Tudi nas je zadel bratska morilska roka, obtožujemo svoje sobrate zaradi svojih žn, svojih otrok, svojih družin, svojih domov... Naj se nad njimi sliši Tvoja pravica, o Gospod, pa tudi Tvoja dobroti. Ob njihovi smrtni uri se jih usmili. Naj jim naša nedolžno prelita kri ne bo v večno prokletstvo, ampak v rešenje!«

Vam, nedolžne novomeške žrtve, velja to vrstice, ki naj kot solza spoštovanja in ljubezni padejo na vaše nepokopane kosti, ki naj bodo sveže cvetje, položeno na vaš skupni nezakopani in nezasuti grob od vaših sotrpinov, ki so šli vse do zadnje postaje z vami, pa nas je tik ob zadnji postaji od vas ločila božja Previdnost, da zorimo za druge namene. Krivcem in sokrivcem pa naj bodo te besede glasna in odločna obtožba in zagotovo, da zaradi prelite nedolžne krvi ne bodo ušli ne božji, ne človeški pravici.

## Da se ne pozabi...

Da se nič ne pozabi, oziroma da se pozabljenosti osveto, odprimo za hip knjigo zgodovine Novega mesta na straneh, kjer je pisala rdeča revolucija v njo najsmotnejše vrstice, katere bi danes morda radi iztrgali iz nje, da bi se pozabilo in nikdar več o tem govorilo. A prepreno: kar je napisano, je napisano!

Na različne načine je govoril Gospod svojemu ljudstvu nekdanj in danes: po očakih, prerokih, apostolih, nazadnje pa po svojem Sinu... Tako tudi tebi, Novo mesto in okolica, ki si se izkazalo tako klavno v dnevnih božjega obiskanja: pravi preroki so vpili, krivi prišepetavali, pa si se oklenili krivih. Nazadnje je rdeča pest padla po glavah, da so se mnoge zresile in spametovale, še več pa jih je klonilo in utonilo v globinah rdeče reke... Nam pa so bili tisti dnevi dnevi božjega obiskanja; tam na ilovnatih, vlažnih tleh breitenauške ječe smo doživeli zopet enega od mnogih božjih srečanj in obiskanj, da smo kot še nikoli doživeli božjo bližino. Za tiste srečne dneve, ki so za nami, zahvaljeni vi, brezbožni komunisti, ki ste nas pahnili v ječe in nekatere naravnost v božje naročje: eni užijajo v večnosti plačilo za svoje trpljenje, mi pa danes vidimo, vse vidimo in razumemo.

In ko bo roka pravice padla na vašo ramena, takrat bo naš očenaš in tudi očenaš svojcev nesrečnih vaših žrtv imel samo en začetek in konec: »Da bi doživeli tudi vi pred smrtjo to, kar smo doživljali mi, namreč vse ono trpljenje, spreobrnjenje in mir v svojih dušah...«

## Krvavi pustni torek v Novem mestu

Ko je v noči od 9. na 10. september 1943 slovaška vojska strahopetno pobegnila iz Novega mesta, so prilezli iz gošč komunistični tolovaji in kot jastrebi na mrhovino planili na preostalo badoljevsko zapuščino. Pričelo se je osvobodilno delo na vseh področjih. Najagilnejše so bile bivše slovaške »belle sinjorine«, ki so se vse dišale po italijanskih parfumi, pa so se čez noč našimile in postale najhujše komunistične hijene. Ze prejšnje popoldne so hitele naproti na kolesih in s šopki razne novomeške deve. Obsule so tolovaje s poljubi in cvetjem ter jim postregle s potrebnimi informacijami, koga je treba zapreti, koga likvidirati, koga odlikovati. Takoj prvo noč so zaprli prof. Keka, prof. Pavliča, gospo Ratajevo in še več drugih.

Drugi dan so komunisti nabili vse hišne vogale s plakati: obljubljali so amnestijo vsem, ki niso bili za OF. In medtem ko so se razne komunistične možakle cedile od sladkosti in ponujale svetu vsesplošno ljubezen in odpuščanje, so komunisti vlačili dan za dnem, noč za nočjo v ječe najboljše Novomeščane.

Prišel se je pravi krvavi pustni torek. Za maškerao so poskrbele najbolj pokvarjene punčare, ki so tekmovali, katera bo prej nataknila najboljše škornje ali gozderice, ki so jih kradle po trgovinah pri Grilcu, Verbiču in drugod in so njih lastniki že zdihovali v komunističnih ječah. Ze v prvih urah je tičal najslabši ženski del mesta v hlačah ter harambaševal po mestnih ulicah in vodil razne »revizije«. Karneval se je pričel: v imenu priporjene svobode so se pričeli mitingi, poštirje, plesi, orgije na sodniji, v Langerjevi graščini, v Bršljini in raznih drugih poslopjih. Harmonika je hreščala vsepovsod, plakati so prinašali bombastične novice o tolovajskih zmagah, skratka, ves svet je prislulnil »junakiškim delom« dolenskih tolovajev, ko so spustili v zrak lesen most, odvijali tračnice, plenili kolesa, stroje, usnje, radio aparate. Vrgli so še najbolj bedaste novice: Angliži so v zve na Sušaku, v nekaj

urah bodo tu in v nekaj dneh bo konec vojne. Ljudje so seveda tem mirnim znanilcem in osvoboditeljem do pike verjeli ter jim nastiljali pota s cvetjem in lovorikami.

## Tam doli ob Krki pa so vzdihovale nesrečne žrtve

Tam doli ob Krki v mračni sodniji pa so že zdihovale nesrečne žrtve, ki jih je zagrabila zločinska rdeča pest: bili so vseh stanov in starosti z edino oznako: vsi dobri katoličani, ki so se pregrešili morda samo v mislih zoper rdeči teror, da niso rdečkarjem peli hosane. Razuzdane možakleje so hodile po celicah ter pasle na nedolžnih žrtvah svojo radovednost, rjevale in vreščale: »Aha, bele svinje, sedaj imate!«

Za prvi petek so jetniki prosili, naj bi jim »tovariši sodniki« dovolili opraviti sv. sposed in prejeti v kapeli sv. obhajilo; duhovnikov jim itak ni manjkalo v zaporih. »Tovariši pazniki« Adam jim je zaničljivo odgovoril: »Kaj je to sedaj važno?« — »Da, za nas najvažnejše,« so odgovarjali jetniki, paznik pa je zaloputnil in zaklenil vrata in nihče se več ni zmenil za naše prošnje.

## Obupno klicanje nesrečnih jetnikov se je širilo po vsem mestu

V nedeljo, 3. oktobra, kmalu po 5. uri popoldne so prihrumeli nad Novo mesto bombniki. Nesrečni jetniki so v zaklenjenih celicah najprej izročili svoje duše Bogu, potem pa jih je premagala groza, da se je njih obupno klicanje širilo po vsem mestu. Paznikom je bilo namreč prepovedano odkleniti celice v slučaju bombnega napada. Ker so bombe pričele padati že na sodnijo, je vendar nekaj paznikov na svojo pest prišlo in spustilo nesrečne žrtve v klet. Tu je bilo morda prostora za kakih 50 ljudi; jetnikov, tolovajev, paznikov in njihovih družin pa je bilo nad 100. Zračni puh jih je premetaval sem in tja, treskalo, hreščalo in grmelo je nad njimi skoraj eno uro, a iz temnih kotov so se slišale poltihe prošnje: »Marija Pomagaj, reši nas...« »Oče, iz Tvoje roke sprejemam vdano in radovoljno kakršno koli smrt...« Prof. Kek in dr. Blatnik sta nam podelila vesoljno odvezo in potem smo buljili v temo, v oglušujoči trušči. Tudi to je minilo, vrnilo smo se v senci revolverjev v opustošene celice. Odreventi smo ždeli na golih tleh do jutra.

## Ni še zadnja postaja križvega pota

Okrog 3. ure zjutraj pa smo zaslišali rožljanje verig po hodnikih; klicali so jetnike ven ter moške začeli uklepati v verige. Smrtna groza nas je obšla. Ko so uklenili že vse moške, med njimi 5 duhovnikov, so poklicali iz celic tudi ženske. Teh sicer niso uklenili, pač pa obljubili, da bodo vsak poskus pobega plačali s strelom na mestu. Nato so jetnike odvlekli po ruševinah pred Globelnikovo hišo, kjer so čakali trije zaprti tovorni avtomobili, kamor so stlačili žrtve. Krenili smo v neznanu smer... Ustavili smo se nekje sredi gozda pred napol podrti, požgano graščino Breitenau pri Zalogu. Iz vseh grmov so lezli oboroženi komunisti in preteče namerjali na nas puške in strojnice, ko so nas postavili v vrste po dva in dva. Krepko sem stisnila tovarišici roko, ko me je zapelala jedka misel, da je to naša zadnja postaja... Še ne. »Naprej, marš v klet in uklenjena raja je zarožljala z verigami, pognali so jo čez nagromadene ruševine preko dvorišča v temno klet pod zemljo.

## Komunisti imajo za svoje brate srednjeveško ječo z ilovnatimi tlemi

Voda je brizgnila izpod noge, ko smo stopili na ilovnata tla. Smrad, vlaga, lakota, negotovost, uši in cinčni norčevanje »tovarišev« je sladilo naše podzemno stanovanje. Po prihodu 28 ur niso dobili jetniki ne vode, ne hrane, potem pa vsak dan

## Velika vsesvetska akcija za naše revne

Danes dopoldne je bila v prostorih Socialne pomoči uvodna seja za novo socialno akcijo, ki jo Slovenec narekuje težki čas in beda množice bratov in sester.

Sejo je začel g. dr. Čermak in je pozdravil zastopnike javnih ustanov in dal besedo notarju Soncu, ki je podrobno razložil, na kakšen način bo naša socialna ustanova v spomin rajnih izvesti karitativno akcijo za revne rojake. Javnost in ulica marsikdaj ne veda, kaj se godi po revnih stanovanjih naših delavskih družin. Tudi nimata vpogleda v težko bedo od komunistov izgnanih beguncev. Socialna pomoč za vse to dobro ve. Vsak dan prihajajo v urade Socialne pomoči revni Slovenci, ki s številnimi prošnjami iščejo podpore. Sredstva Socialne pomoči daleč ne zadoščajo za kritje vseh potreb kritičnih primerov revščine mnogih naših rojakov.

Hvaležen spomin na naše rajne nam v bližnjih dneh narekuje, da se s vsemi svojimi močmi potrudimo pomagati svojim rojakom. Socialna pomoč bo zato priredila v prihodnjih dneh veliko vsesvetsko akcijo za naše najrevnejše. Zato sta vabljeni mesto in dežela, da oba skupaj čim več prispevata v teh dneh. V Ljubljani bodo 31. oktobra ter 1. in 2. novembra dijaki pri vseh pokopališčih pobirali prispevke. Vsaka skupina teh dijakov bo imela s seboj bloke, katerih listke bo dobil vsak darovalec. Listki bodo nosili vrednost po eno, pet, deset in petdeset

lir, to zaradi tega, da bo mogel tako vsakdo po svojih močeh in s svojim usmiljenjem prispevati za doseg lepega namena vsesvetske akcije.

Na doželi se bo ta akcija vršila na praznik Vseh svetnikov in na praznik Vernih duš. Seveda leži glavni delež prispevkov za to akcijo na onih okoliških vaseh, ki niso k sreči še nikoli ali pa vsaj malo doživele komunističnih ropov in požigov. S pomočjo škofijeke dobrodelne pisarne in Vincencijeve konference bodo te akcije z dobro pripravo izvršene po vseh farah. Nabirale skupine bodo pobirale prispevke predvsem od vhodnih pokopališč.

Slovenici Praznik Vseh svetnikov nam vsako leto lepo kaže, kako lepo častimo in spoštujemo naše rajne. Letos nam je pripravljena posebno lepa prilika, da izkažemo z dobrim delom obenem ljubezen do svojih živih trpečih in tudi mrtvih odrešenih rojakov. Velike so potrebe, ki jih bo zaradi bližajoče zime, zahtevala revščina množice. Vsakdo naj z mehkiimi čustvi usmiljenja in z vsemi svojimi močmi prispeva največ, kar zmore njegovo premoženje. Veliki Slovenec misijonar Baraga je dejal: »Kar daš siromaku, to boš sam imel.« Gotovo se nam bodo vsi od svojih potreb pridržali darovi bogato poplačali že na tem svetu, gotovo pa v večnosti. Z vsemi svojimi močmi podprimo vsesvetsko akcijo, da bodo s pomočjo nje naši lačni dobili jesti in naši žejni piti.

## Dogodki in novice današnjega dne

### OSEBNE NOVICE

#### Zlata maša dr. Aleša Ušeničnika

V soboto, 28. t. m., ob osmih zjutraj bo obhajal v stolnici pri oltarju Marije Pomagaj apostolski protonotar prelat dr. Aleš Ušeničnik, univ. prof. v pok., zlato mašo. Ker je študiral naprej v Rimu tri leta filozofijo, so ga tovariši esoloci prehiteli in so štirje, ki so se živili, že obhajali zlato mašo (častni kanonik dekan Matej Škerbec, duh. svetnik župnik Al. Šarec in gimn. prof. katehet A. Čestnik I. 1941., konz. svetnik prof. katehet dr. Alfonz Levčič I. 1942.). Sedaj jih je dobil tudi zadnji tovariš. Ad multos annos! Pri evli maši bodo peli tudi obhajalno pesem »O sveta večerja, ki jo je za to priliko komponiral in zlatomašniku posvetil kolega na teološki fakulteti univ. prof. prelat dr. Fr. Lukman.

### NOVI GROBOVI

† Janez Selan. V Beogradu je po hudi bolezni umrl 17. septembra gospod Janez Selan, inšpektor obče državne statistike v Beogradu. Maša zadušnica bo darovana 7. novembra ob sedmih zjutraj v cerkvi sv. Petra.

† Neža Pečkaj. Po daljši bolezni je umrla gospa Neža Pečkaj, roj. Molle, posestnica. Blago staro mater bodo spremenili na zadnji poti v četrtek, 26. t. m., ob devetih dopoldne izpred hiše žalosni v Cevcah št. 57 na farno pokopališče v Dolenjem Logatcu.

† Katarina Teršek. V Ljubljani je umrla gospa Katarina Teršek. Pokopali jo bodo v četrtek, 26. t. m., ob dveh popoldne iz kapele sv. Krištofa na Zalah.

† Franc Crnogoj. Umrl je gospod Franc Crnogoj. K zadnjemu počitku ga bodo spremenili v četrtek, 26. t. m., ob devetih dopoldne iz hiše žalosni na Pijavi gorici na pokopališče na Igu.

† Neža Izlaker. V Ljubljani je umrla v starosti 88 let gospa Neža Izlaker. Pokopali jo bodo v četrtek, 26. t. m., ob treh popoldne iz kapele sv. Andreja na Zalah.

Naj rajnim sveti večna luč, vsem njihovim dragim naše iskreno sožalje.

## Tudi letos bo izšel Slovenčev koledar!

Kdor ga je kupil lansko leto, ga gotovo težko pričakuje tudi letos. Bo prav tako pester kakor lanski in bo dobro služil kmetu, gospodini in izobraženemu človeku. Za vsakega bo nekaj v njem. Slovenčev koledar naj pride v vsako slovensko hišo!

## KULTURNI OBZORNİK

### Domača krščanska umetnost v misijonih

Pod tem naslovom je pred dnevi izdala Misijonska družba v Ljubljani serijo desetih razglednic, ki nam prikazuje prve čisto zelo velike uspehe krščanstva v umetnosti misijonskih dežel: Kitajske Japonske, Koreje, Oceanije, Jave in Abesinije.

Bojim se, da bo v bridki zmedu naših dan marsikdo (morda celo s posamehom?) prezel te skromne razglednice, ki pa so vendarle priča velike duhovne moči krščanske vere in bi nam morale biti prav v današnji razkosanosti sveta in duhov v tolažbo, saj pričajo o nečim, kar družji vse ljudi preko zakonov krvi, civilizacije in meča. In spet bi se prav danes, ko smo tako potrebni božjega usmiljenja, morali zavesti, kakšna vrednota je duša enega samega človeka in kakšno odgovornost nosimo pred Bogom, če nam ni mar za misijonsko vprašanje, za reševanje duš in tudi za misijonski tisk.

Že v prvih časih krščanstva je našla Cerkev edino pravo in možno razmerje do obdajajočih je umetnosti pogovor — sprejela jo je kot svojo lepo pomočnico, jo pokrstila in tako dobila važen pripomoček za osvajanje duš in večjo slavo božjo. In zvesti prastaremu izročilu so misijonarji vsa stoletja družili — ne rušili — kulture narodov v duhu enotnosti. Kržiži, pri tem pa jim pustili vsi njih zunanjo podobo. Cerkev spremlja z glo-

bokim spoštovanjem, razumevanjem in naklonjenostjo domačo umetnost ljudstev, ki jim oznanja Evangelij: pokristjaniti jo, toda pusti ji ves njen prvobitni značaj.

Prvi, ki je skušal ustvariti kitajsko krščansko umetnost (celo po želji cesarja) je bil Evropec, jezuit Giuseppe Castiglione (1688—1786); v svoje religij. podobe je vnesel celo tehnično prvi diha stare kitajske umetnosti. Toda do svetovne slave je dvignil kitajsko krščansko slikarstvo šele domačin Teheng Šuan-tu, po krstu imenovan Luka Teheng; lahko rečemo, da ga je prav umetnost sama pokristjanila, ko je po nasvetu apostolskega delegata msgr. Constantinja iskal v evangeliju snovi za svoje podobe. Z njim kot profesorjem umetnosti na katol. univerzi v Pekingu, se začne na Kitajskem prava kršč. umetnost, ki pomeni obenem pravo obnovo tisoletne kitajske slikarske kulture, le z novo kršč. tematiko. Silno se L. Teheng polnovredno uvršča v krog svojih velikih prednikov z vso njih liriko in ritmično linijo. Slika »Pasterji pri Jezusu« lepo karakterizira Tehengovo delo, celo ikonografsko komaj še slutimo vpliv evropskega slikarstva. Teheng sam pa izjavlja, da v umetnosti ni važna oblika sama po sebi, ampak oblika kot izraz umetnikove miselnosti, in ta je pri Tehengu globoko katoliška. Pri njem in njegovih učencih (Wang-Su-ta, L. Ming-yen itd.) je zunanja forma, ki jo je ustvarila budistična in tavišična preteklost našla novo

## Ce boste drugim srečo v srca vlivali — jo boste sami vživali.

(Kette.)

### Koledar

Četrtek, 26. vinotoka: Evarist, papež in mučenec; Demeter Sremski, škof in mučenec; Fulk, škof.

Petek, 27. vinotoka: Frumenčij, škof; Sabina, mučenica; Antonija, devica.

### Dramsko gledališče

»Jakob Ruda«. Red D. Ob 17.

### Operno gledališče

»Mignon«. Red Četrtek. Ob 17.

### Kino Matica

»Ples s cesarjem« ob 16 in 19.

### Kino Union

»Njeno življenje« ob 16 in 19.15

### Kino Slova

»Med Hamburgom in Haitij« ob 16 in 19.

### Lekarniška služba

Nočno službo imajo lekarnice: mr. Bakaržič, Sv. Jakoba trg 9; mr. Ramor, Miklošičeva cesta 20, in mr. Murmayer, Sv. Petra cesta 78.

### Za Zimsko pomoč

Za Zimsko pomoč so darovali: Tovarna Hrovat & Co., Ljubljana, 50.000 lir; Ulrich Vladimir, Ljubljana, v počastitev spomina pok. Ogorelca Ivana št. 200 lir; častniki, podčastniki in vojniki IV. bataljona Slov. domobranstva 3433 lir.

Za Borovnico so darovali: Kalmus Frida, učiteljica v pok., Ljubljana, v počastitev spomina pok. Ogorelca Ivana št. 300 lir; neimenovani 2000 lir; Bonač Franc, Ljubljana, Bleiweisova c. 32 5000 lir; šolska skupina Slov. domobranstva 300 lir.

Zimska pomoč se vsem darovalcem najtopleje zahvaljuje.

Združene opokarne d. d., Ljubljana, so darovale namesto venca na grob člana uprave pok. g. Ogorelca Ivana 500 lir.

Za ta dar se Socialna pomoč najtopleje zahvaljuje.

### Knjižna tombola

Malo knjižno žrebanje je v polnem teku. V nekaj dneh je bilo prodanih več sto srečk. Število knjig, določenih za to žrebanje, je omejeno. Kdor si hoče nabaviti poceni knjige, naj pohiti v Gradišče št. 4 in bo dobil za 100 lir 5 knjig.

Dvigajte dobite knjižne tombole, da vam ne zapadejo!

## RAZSTAVA RADIN MILAN

Salon KOS — prehod nebotičnika

### Cerkveni koncert v Trnovem

Spored cerkvenega koncerta, ki bo v nedeljo 29. t. m. popoldne ob 5 v trnovski župni cerkvi: 1. Kret: Slavosnostna zaigra, Mašek: Fuga na temo Aleluja (orgle); 2. Sattner: Vstal je Gospod — mešani zbor s spremljevanjem orgel; 3. Nedved: Ave Maria — tenor solo s spremljevanjem orgel, Poje g. Slanovec Vinko; 4. Hochreiter: Preludij v c-molu, Premrl: Zaigra na pesem »Zveličar nam je rojen zdaj (orgle); 5. Tome: Sanctus in Benedictus iz latinske maše »V čast Srcu Marijinemu«, mešani zbor s spremljevanjem orgel; 6. Liszt: Na Olski gori iz oratorija »Kristus« — bariton solo s spremljevanjem orgel, Poje g. Kos Marjan; 7. Tome: Prošnja brezjanski Mariji — sopran solo s spremljevanjem orgel, Poje gđ. Senegačnik Franja; 8. Händel: Aleluja iz oratorija »Mešija« — mešani zbor s spremljevanjem orgel.

Vse tri zborove nastope bo izvajal cerkveni zbor župne cerkve sv. Cirila in Metod pod vodstvom g. J. Hanca. Solotočke na orglah in orgelsko spremljevanje je prevzel skladatelj Matija Tome. Koncert je namenjen za kritje stroškov trgovalne župne cerkve, ki je pred kratkim pogorela. V ta namen se zbirajo tudi prostovoljni prispevki ob tej priliki. Začetek točno ob 5 popoldne.

### Svojstveno poslanstvo ima krščanska umetnost

Anonimna »Kitajska učenca v Emausu« je sicer polna pristne lirčnosti, še vezana na linijo, toda močno spominja na evropske predloge in je kitajska le po rekvizitih. Trejta, v zbirki pod sicer kitajsko provenienčno izdano razglednico »Kitajska sveta noč« pa se mi zdi da je že delo japonskega slikarja, za kar priča zlasti močan žanrski realizem, ki meji že na karikaturo.

Kitajskega slikarja zanimajo predvsem evangeljske scene, japonski slikar je pa v herojski dobi japonskega krščanstva, v dobi japonskih mučencev.

Japonska umetnost je sicer otrok kitajske in do 15. stol. je ohromila hierotičen značaj, poslej pa se je začel uveljavljati vedno večji naturalizem in impresionizem. Za krščansko umetnost na Japonskem pa ima največji zaslug apostol. delegat Marella. Eden najvidnejših današnjih japonskih slikarjev, Luka Hasegawa, je katoličan. Po naročilu japonske vlade je študiral v Evropi, zlasti freskarstvo, pa vendar je ostal do skrajnosti zvest umet. izrazu svoje domovine. V naši zbirki ga predstavlja slika »Samuraj pred mučenicom«: velika z mečem ob boku, ki strmi nekam pred se, pred mrtvo dekle v kimono in z rožnim vencem v desnici, spredaj ležeč lilijin cvet — slika, preprosta kot štirivrstna japonska »tanka«, pa vendar polna globoke vsebine. Takaito Toda s svojo »Japonsko sveto družino« spominja precej na evropske vzore, še bolj pa močno plastično (kar je sicer tuje umetnosti Daljnega vzhoda) podana »Korejska Mati božja«, ki jo je naslikal Unjoeng (ali Unsoung) Pal.

## Obvestila Preveda

Delitev zaseke za mesec oktober na bolniška nakazila ter na dodatne živilske nakaznice za delavce pri težkih in najtežjih delih

1. Upravičenec, ki so prejeli od bolniškega oddelka Mestnega prekrškovnega urada nakazilo za trde maščobe za mesec oktober, naj dvigne zaseke pri spodaj navedenih trgovcih.

2. Upravičenec, ki so prejeli dodatno živilsko nakaznico »TD« ali »NTD« za mesec oktober, naj dvigne dodatni delež zaseke in sicer:

na nakaznico s modro črto in zelenim »L« (Ljubljana znotraj bloka): po 100 g zaseke na odrezek »TD 7«, »NTD 13« in »NTD 15«.

na nakaznico s modro črto in rdečim »B« (Ljubljana zunanji blok in obine Jazica, Polje, Dobrunje in Rudnik): po 100 g zaseke na odrezek »TD 7«, »NTD 13« in »NTD 15« ter po 120 g zaseke na odrezek »TD 9« in »NTD 14«.

na nakaznico s rumeno črto (vse ostale občine): po 100 g zaseke na odrez

Für »Lidska tiskarna« — Za Ljudsko tiskarno: Jože Kramarič — Herausgeber, izdajatelj: Joško Krošelj — Schriftleiter, urednik: Janko Hainer

# Zvodnik bila je knjiga in nje pisec

Imena literatov, ki so pri nas javno pripravljali pot komunistični revoluciji v času, ko je bil komunizem z zakonom prepovedan

**SLOVENEC**

26. oktobra 1944

43. ČETRTKOVA STRAN

Ideje dajajo smer Sloveški zgodovini. Ko bi ne bilo ideologov francoske revolucije, tudi francoske revolucije ne bi bilo. Ko bi ne bilo ideologov demokracije, bi se ne moglo sprostiti nekoč demokratsko gibanje. In ko bi ne bilo Marxove revolucionarne teorije, bi ne bilo komunistične revolucije. Da so ideje gibalo zgodovine, lahko taji kdo v teoriji, v praksi se bo moral vrniti k resnici, četudi to bo nerad priznaval.

Tako se je zgodilo komunistom. Zanimali so moč idej in so trdili, da se ideologija oblikuje iz gospodarskih razmer. Toda življenje jih je premagalo in dokazalo njihovo zmoto. Ko so boljševiki v Rusiji začeli uveljavljati Marxove načrte, je to pomenilo, da hočejo po Marxovih idejah oblikovati rusko gospodarsko in družabno življenje, ne pa da je nastal marksizem iz ruskih gospodarskih razmer. Komunistična praksa je v nasprotju s komunistično teorijo, z dialektičnim materializmom.

Ne zadošča pa samo direktno agitacijsko širjenje komunizma. Potrebno je še prikrito, počasno in indirektno širjenje po kulturi. Za tako delo so komunisti ustanovili posebno internacionalo, ki je pomožna organizacija kominterne, kakor je kultura in kulturno delo sploh komunistom le sredstvo za širjenje komunizma.

To velja tudi za naš kulturni boljševizem. Tudi ta je kulturno delo ponižal v sredstvo za komunistično agitacijo. Tomaž Poljanec (Boris Zihel) pravi v učbeniku za politkomisarje: »Kulturno delo moramo vedno razumeti kot dodatek k moralno-političnemu in propagandnemu delu in ga podrežati njihovim potrebam.«

## Komunisti na literarnem področju

Tiste, ki so uveljavljali kulturni boljševizem pri nas, bi mogli razdeliti na dve skupini: na pristne kulturne boljševike in na njihove pomočnike, tako imenovane tretjeskupinske, personalistične literate.

### I. Pristni kulturni boljševiki.

1. **Prežih Voranc**, s pravi imenom Lovrenc Kuhar; njegova življenjska zgodba je znana. Njegovo literarno delo obsega predvsem knjige: Samorastniki, Požganica, Dobrodo (vse izšlo pri Naši založbi); Boj na požarniku (Gor. Mohorjeva). Kuharja so rdeči kritiki (posebno Brnčič) povzdigovali do neba, v resnici so njegovi spisi surovo naturalistični, kar je priznal celo Brnčič. — Kuhar je bil voditelj komunizma in OF pri nas.

2. **Miško Kranjec**. Svojo literarno pot je začel v Vigradu, Domu in svetlu; prešel je h krščansko-socialistični Besedi, kasneje k Modri ptici in Sodobnosti. Pisal je precej in precej slabo; jezik, stil in gradnja povesti so pomanjkljivi. Z njegove začetne knjige so komunistično tendenčne, vse so zelo naturalistične (izvzeti je Povest o dobrih ljudeh). Knjige je izdal večidel pri založbi Hram, nekaj tudi pri Slovenski Matici. Komunisti so ga razglašali za pisatelja Prekmurja in so zahtevali, da je uvedel novo pokrajino v našo književnost. To bi mogli trditvi kvečjemu o njegovih začetnih novelah, v katerih se je še tutil diš domaća zemlja, kasneje je vse to izgubil; pokrajina in ljudje postajajo čedalje bolj neizraziti, šablonski, umetno preplešani z rdečo barvo.

Kranjec je živel v Prekmurju in tam močnejši komunisti so ga imeli za atrakcijo, s katero so si pridobivali prištevati zlasti med dijaki. Prekrat je je našel doma, a kmalu se je začel skrivati pred madžarskimi oblastmi. Kje živi zdaj, ni znano.

3. **Mrzel Ludvik**. Njegovo literarno delo: Luči ob cesti (knjiga črtic, ki so že prej izhajale v Zvonu), Bog v Trbovljah. Lani 8. sept. je šel v hribe, a je bil kmalu ujet. Mrzel je bil zagrezen komunist, že dolgo organiziran v Jugoslaviji.

4. **Ciril Kosmač**. Nastopil je v zbirki »Slovenske novlece pri Krekovi knjižnici. Kasneje je napovedal pri Slovenski Matici knjigo Priznanja, bil je tudi član PEN-kluba kljub majhni literarni vrednosti dela. Zdaj je komunistični kulturnik v hribih. Bil pa je že davno pred nastopom OF organiziran komunist.

5. **Kozak Jos.** Glavna dela: Bel maceen, Letov grad, Celica, Sempeter, Za prekmurskimi kolniki, Maske. Kozak od začetka ni bil kulturni boljševik. Bil pa je komunistu blizu s svojim naturalizmom in s svojo »socialno tendenco«. Leta 1935. je prevzel uredništvo Ljubljanskega Zvona in od takrat je Zvon postal čisto kulturno-boljševski. To smer je Kozak izvedel napovedal na začetku l. 1936. v črtu za uvodnike.

Kozak je bil takoj ob nastopu OF njen aktivni član.

6. **Ferdo Kozak**. Napisal je fatalistično dramo »Lepa Vidač. Bil je urednik Sodobnosti, izpočetka skupaj s Stankom Lebdom in Josipom Vidmarjem, od leta 1937. naprej sam. Tega leta je Sodobnost prešla iz rok pripadnikov druge internacionale v roke pravovernim prištevam Kominterne; postala je udarno boljševiška, etaliniistična.

7. **Miran Jarc**. Njegovo najobsežnejše delo je »romanc Novo mesto, o katerem je dejal Vidmar v Sodobnosti, da je »roman brez zgodbe in brez življenja«. Jarc je priobčeval svoje pesmi v Zvonu; leta 1933. je izdal pri Akademski založbi Novembrske pesmi. — V hribe je šel julija 1942., avgusta 1943. je padel.

8. **Tone Seliskar**. Delo: Trbovlje, Pesmi pričakovanja, Hiša brez oken, in še nekaj manj pomembnih stvari. Bil je sodelavec Zvona, zdaj je v hribih, kjer je že izdal precej komunističnih bojnih pesmi.

Hlapcev komunizma je bilo v našem kulturnem življenju precej. Kot poslušno orodje Kominterne so zasedali postojanke v naši kulturi, razkrajali zdravega duha slovenske kulture in so širili med nas strup. Prišli so na vsa področja in kazno je bilo, da bodo prevladali. Njihovo delo je vodilo v krvavo revolucijo, v kateri smo se Slovenci uspešno ustavili komunizmu in začeli boj, ki ga bomo izvedli do zmage.

Treba je, da počistimo Avgijeve hleve naše kulture in z očiščenjem našega kulturnega življenja zaključimo preroči, za katerega se borimo. Če pa hočemo našo kulturo očistiti, moramo spoznati, kakšno je bilo dejansko stanje pred začetkom revolucije. Šele tedaj se bomo zavabili, v kakšni nevarnosti smo bili. Spoznali bomo resnično potrebo po preroči kulture in mu posvetili potreben del svojih sil.

Pri nas Slovincih je z nekakim tihim pristankom vseh obveljalo čudno naziranje, da je literatura najvažnejši del kulture, skoraj smo se navadili misliti, da je to prav za prav že vsa kultura. Ves ustroj in vsa smer srednješolske vzgoje je dijakom vcepil to mišljenje. Kolikor dijak pozna slovenske kulturne in politične zgodovine, jo je spoznaval preko literarne zgodovine, le kot njena stranska dejstva. Ni čudno, če se je v njem zbudil vtis, da so literati in samo literati vodniki in preroki v narodnem življenju. Posledica je bila, da je boljši del mladine iskal svojih vzorov mnogokrat le v literaturi, da so bili za mnoge literati najvišje avtoritete, h katerim so hodili iskati pouka celo v svetovnonazornem pogledu. Iz tega pa je izhajala velika nevarnost kulturnega boljševizma pri nas.

9. **Ivan Albrecht**. Nepomemben kot pisatelj (Malenkosti, Novle, Ranjena gruda, Zarečani). Sodeloval je aktivno v OF. Bil je predavatelj na komunističnih agitacijskih tečajih; šele pred kratkim je bil prijet.

10. **Vinko Košak** je pisal ocene in kritike v Sodobnost, v Zvon včasih načelna razmišljanja o kulturi, kjer je zahteval komunistično umetnost.

11. **Ivo Grahor** je nastopil v zbirki »Slovenske novlece. Kasneje je sodeloval v »Besedi in Zvonu. Bil je organiziran v OF, a ni šel v hribe, ampak je delal v zaledju v Ljubljani.

12. **Mile Klopčič** — rdeči pesnik. Z l. 1925. je izdal zbirko pesmi »Plamteči okovi, ki jo je posvetil Leninu; knjigo je izdal komunistični konzorcij »Proletarska založba«. L. 1934. je izdal pri Tiskovni zadrugi Preproste pesmi. Drugače je Klopčič sodeloval pri Sodobnosti in Zvonu. Zdaj je v hribih, poleg Toneta Seliskarja in Mateja Bora (Pavšiča) glavni komunistični pesnik.

13. **Vladimir Pavšič** — Matej Bor — se je pojavil v Zvonu in Sodobnosti leta 1937. kot gledališki kritik. Zdaj velja za poglavitnega komunističnega pesnika. Njegovi stili so brez metruma in rim, bobneči revolverski žargon in ne zasluži naziva zvezic.

14. **Ivan Rob** je znan po svoji travestiji Desetega brata, ki mnogokrat zide v trivialnost.

15. **Makso Snuderl** je izdal novele Človek iz samote in roman Izgubljena zemlja. Bil je pisatelj po sil. V hribih vodi »komisijo za ugotavljanje zločinov in pomaga ustvarjati novo pravno teorijo, ki naj bi opravičila komunistična nasilstva. — Prej je bil odvetnik v Mariboru.

16. **Kalan Filip** — Kumbatovič je izdal l. 1933. pri Hramu knjižico Pustolovci, Strelji za hišo. Sodeloval je pri Modri ptici. Zdaj je »direktor« komunističnega gledališča.

17. **Ante Novak** je prevajal vodilnega internac. komunističnega Tollerja. Zdaj je v uredništvu »Slov. poročevalca« in piše politkomisarjem emernice za delo.

18. **Potr Ivan** je napisal knjigo Sin, sodeloval pri Lj. Zvonu. Komunisti ga v hribih uporabljajo za agitacijsko delo in za to, da uvaja komunistične reporterje v njihovo delo.

19. **Ingolič Anton**. Surov naturalist; njegove knjige so: Lukarji, Mlada leta, Soseska, Na splavih. Sodeloval je pri Zvonu.

20. **Ivo Brnčič**. Literarni kritik Ljubljanskega Zvona, eden najbolj zagrezenih in napadalnih kulturnih boljševikov. Zdaj neznano kje.

21. **Anton Ocvirk**, v času od l. 1933. do 1935. urednik Zvona, prevajalec Gidea, pisec kulturnoboljševskih Razgovorov in Teorije primerjalne literarne zgodovine, nazadnje docent na slavističnem oddelku filozofske fakultete, kandidat za eprejem v ložo. Ocvirk ni šel v hribe, ampak je potuhnjeno delal v Ljubljani, dokler ni bil razkrit in prijet.

22. **Josip Vidmar** — je začel kmalu po vojni kot kritik. Izdal je l. 1926—27. svoj list Kritika. Kasneje je sodeloval pri Zvonu, nato je prešel k Sodobnosti in bil nekaj časa njen urednik (za esej). Leta 1932. je izdal v zbirki »Slov. pot« knjižico »Kulturni problem slovenstva« (kjer je proglasil svobodomnino za sol naroda), l. 1934. pri Hramu knjigo o Zupančiču. Simpatiji do boljševizma so se je navezval v ruskem ujetništvu. Zaradi odločnega nastopanja v literarni kritiki si je ustvaril sloves avtoritete. Ko ga je že imel, je začel napadati katoličane in se zavzemati za kulturni boljševizem, medtem ko je prej zagovarjal samo »netendenčno, čisto umetnost«. Bil je od l. 1934. dramaturg Narodnega gledališča in je vplival, da so se igrali v gledališču kulturno-boljševiške drame.

V hribe je šel sredi julija 1942. Postal je predsednik IOOF, slamatn mož komunistične partije, ki podpisuje, kar mu tajnik IOOF, Kidrič, predloži. Od časa do časa prevede kakšno črtico iz ruske boljševiške literature za »Slov. poročevalca«.

23. **Kraigher Vito**. Ta ni bil literat. Pisal pa je včasih ocene, poročila in članke v Zvon in Sodobnost. Po poklicu je bil odvetnik v Mariboru.

V hribih je bil nekaj časa načelnik VOS-a; svojo ženo, rojeno Krebe, je poslal za priležnico štabnemu majorju d'Amata, da je lahko preko d'Amata interveniral za komuniste (d'Amata je vodil pošiljanje Slovencev v internacije). Zdaj je Kraigher komunistični »vrhovni javni tožilec«.

24. **Zwitter Fran**. Bil je univerzitetni docent za zgodovino. Napisal je nekaj zgodovinskih razprav po novi zgodovinsko-pisni metodi (povzeti po marksističnih naukih), ki je vzbudila komunistična Klemuca, da mu je napisal slavošpev v Zvonu in ga razglasil za novo, povsem razveseljevo prikazen v našem zgodovinsko-pisju. Samemu Zwitterju je postalo nerodno ob tolikšnem hvalisanju in ga je odklonil.

V hribih je dobil visoko zveneč naslov: postal je predsednik komunističnega »znanstvenega instituta«.

25. **Ferdo Godina**. Pisec pornografskih novel v Sodobnosti, Zvonu in Modri ptici; epigon Miška Kranjca. Zdaj vodi »družino kulturnikov« v hribih in predava po komunističnih tečajih dialektični materializem.

II. Literati, ki sami sprva morda niso bili komunisti, pa so pomagali širjenju kulturnega boljševizma s svojim molkom ali celo z vidnimi simpatijami.

1. **Edvard Kocbek** (pesniška zbirka Zemlja, članki in eseji v Križu na gori, Besedi, Domu in svetlu, Dejanju); v literaturi učenec naturalista Gionaja, ideološko odvisen od nemškega mladinskega in francoskega personalističnega gibanja, filokomunist in rušilec katoliške skupnosti, urednik Dejanja.

V hribih je od začetka komunistične revolucije. Razglašal se za zastopnika katoličnanov v OF in pošilja katoličanom izven OF od časa do časa poslanice. Za komunistem si je pridobil toliko zaslužnja, da je postal rdeči »prosvetni minister«.

2. **Kranjc Cene**. Nastopil je v Slovenskih novelah, kasneje je včasih kaj priobčlil v Dejanju, bil je malo produktiven. Po poklicu je bil knjižničar v Univerzitetni biblioteki. — Pri OF je bil tajnik Ljubljanskega okrožja do nedavnega, ko je zbežal v hribe.

3. **Logar Cene**. Napisal je filozofsko razpravo Analiza zavesti, sodeloval pri Dejanju. — Zdaj je načelnik propagandnega oddelka NOV in POS. Piše repotatže o pobedah rdečih tolp, kot n. pr. »Naša štirinajeta na Hrvaškem«, ki pa jo Slov poročevalac slabo ocenjuje: »Dalje manjka celoti poleta, zagona, junaškega besedja in kretnje. Ker reportaža tega nima, ni tako živa, kakor bi mogla in morala biti.« (Sl. por., 8. jun. 1944.)

4. **Smolev Viktor**. Sodelavec Mladike, Besede in Dejanja. Prevajalec iz slovenske in informator o slovaških vprašanjih. V hribe je šel lansko jesen. Komunisti ga uporabljajo za reporterja pri Slov. poročevalcu. Izdal so njegove razgovore s »stariimi politiki« in javnimi delavci o Osvobodilni fronti. Stari politiki, ki jih je Smolev intervjuval, so: Marjan Breclj, Dušan Serneč, Engelbert Gangl in Niko Zupančič.

5. **Udovič Jože** — pesnik Dejanja. Komunisti ga navajajo med svojimi »mladinci«.

6. **Brejc Jože**, pesnik Dejanja. Eden najbolj zagrezenih komosmolcev v hribih, znan po svojih bogokletnih izjavah. Nekaj časa je bil Kocbekov tajnik.

7. **Zemljak Jože** — sodelavec Besede in Dejanja. Izšel je iz krščansko-socialističnih vrst. V hribih je »načelnik oddelka za informacije«.

8. **Fajfar Tone** — bojevit krščanski socialist, urednik Delavske pravice. — Zdaj sodeluje pri »Slov. poročevalcu« in piše »pisma domobrancem«, da bi razkrojil domobranstvo.

9. V skupino literatov, ki nekoč niso bili komunisti, pa so dani s komunisti v isti fronti, lahko štejemo še **Bevka Franceta**, vodilnega ofarja na Primorskem. Poprej je igral dvolično vlogo. Dvoplinjive stvari je izdal pri Slov. Matici, neoporečne pa pri katoliških založbah.

Še bi mogli naštevati imena manj pomembnih in manj vidnih kulturnih boljševikov. Toda že našeta imena dovolj dokazujejo, kako močno ekipo delavcev so imeli komunisti na kulturnem področju. Kulturni boljševiki so delali po načrtu, ustvarili so si nekakšno (republiko) des camarades, drug